

FRAZEOLOGIZMY Z LEKSEMEM ‘KRÓLIK’ I ‘ZAJĄC’ ORAZ 兔 *TÙ* W LEKSYKOGRAFII POLSKIEJ I CHIŃSKIEJ

ABSTRACT: According to Chinese astrology, 2023 is the year of the Water Rabbit, which is an occasion to look at this animal from a linguistic perspective. The article aims to reconstruct the linguistic image of the ‘rabbit’ contained in Polish phraseology and Chinese chengyu. The comparative linguistic analysis was preceded by a description of the animal preserved in the culture of both countries. In total, forty-two idioms containing the lexeme ‘rabbit’ were analyzed, including nineteen Polish phraseologisms and twenty-three Chinese chengyu. The research allowed us to indicate the differences and similarities in the linguistic image of the rabbit among Poles and Chinese, which may be an important part of the language research on the reconstruction of the full linguistic picture of this animal.

KEYWORDS: Polish phraseology, Chinese chengyu, linguistic comparative analysis, lexeme ‘rabbit’

WPROWADZENIE

Według jednej z chińskich legend (Chen, s. 17) dawno temu Jadeitowy Cesarz chciał uporządkować czas. Ogłosił więc, że wszystkie zwierzęta wezmą udział w wyścigu. Nagrodą dla dwunastu zwierząt, które jako pierwsze przekroczą metę, miało być zaszczytne miejsce wśród znaków zodiaku. Zwierzęta przybyły w następującej kolejności: szczer, bawół, tygrys, królik, smok, wąż, koń, koza, małpa, kogut, pies, świnia. Od tamtej pory patronują one chińskiemu zodiakowi, a przypadające po sobie lata przyporządkowane są kolejno każdemu z nich. Chińska astrologia wyróżnia dodatkowo pięć żywiołów – metal, drewno, wodę, ogień i ziemię. Pełen cykl zodiakalny uwzględniający żywioły trwa więc łącznie sześćdziesiąt lat. Zgodnie z chińskim kalendarzem księżycowym rok 2023 jest rokiem Wodnego Królika, co stanowi okazję do podjęcia próby porównania językowego obrazu frazeologizmów z komponentem ‘królik’ zrekonstruowanego na podstawie analizy materiału frazeologicznego w języku polskim i chińskim.

Encyklopedia PWN podaje, że królik to gatunek ssaka z rodziny zającowatych (*Leporidae*), rzędu zajączaków (*Lagomorpha*), podgromady łożyskowców (*Placentalia*, *Eutheria*). Zarówno dobrze znany w Polsce królik domowy (pochodzący od dzikiego królika), zając bielak, jak i zając szarak, są przedstawicielami tego samego gatunku, stąd w materiałach leksykalnych często brak jednoznacznych wskazań na konkretną odmianę. Ze względu na specyfikę języka chińskiego, sprawę dodatkowo komplikuje fakt, że ten sam znak 兔 *tù* może być używany w odniesieniu do królika i do zająca. Mimo iż autorka artykułu ma świadomość, że badania z zakresu fizjonomii i fizjologii z pewnością mogłyby wskazać na szereg różnic pomiędzy królikiem i zającem, to w poniższej pracy zdecydowała się przeanalizować zarówno związki frazeologiczne z leksemem ‘królik’ jak i ‘zając’, nie tworząc dla nich odrębnych kryteriów badawczych.

Opublikowane w Polsce badania nad językami polskim i chińskim skupiają się głównie na tematyce z zakresu przekładoznawstwa i literaturoznawstwa, czego przykładem są następujące prace: „Tłumaczenie chińskich nazw własnych w ujęciu kognitywnym” (Galewska), „Chińskojęzyczne nazwy Polski w wybranych źródłach z okresu Chin cesarskich” (Sękowski), „Transpacyficzna transcendencja. O tłumaczeniu Schulza na język chiński” (Lin-Górecka), „Lingwistyczne aspekty przekładów literatury polskiej na język chiński (ze szczególnym uwzględnieniem opowiadań Sławomira Mrożka)” (Mao i Sękowska), „Recepcja twórczości Stanisława Lema w Chinach i (nie)przetłumaczalność Cyberiady na język chiński” (Mao). Natomiast o potrzebie zgłębiania frazeologii chińskiej może świadczyć monografia *Symbolika nefrytu w języku i kulturze chińskiej* Katarzyny Sarek (Sarek), w której przeanalizowano ponad trzysta jednostek zawierających leksem ‘nefryt’, a także artykuł „Idiomy chińskie chengyu z dzieła Strategie Walczących Państw (*Zhanguo Ce*)” Marcina Jacoby’ego (Jacoby), w którym szczegółowej analizie poddanych zostało osiem chińskich idiomów *chengyu* wywodzących się z okresu Walczących Królestw, a pozostających w użyciu do dzisiaj. Jak można zauważyć, wyżej wymienione badania skupiają się raczej na opisie zjawisk zachodzących w jednym języku i „umieszczeniu” ich w realiach drugiego, a niekoniecznie bazują na nich jako na materiale porównawczym, co będzie stanowić priorytet w poniższym artykule.

Celem niniejszej pracy jest porównanie językowego obrazu królika w języku polskim i chińskim, zrekonstruowanego na podstawie danych zaczerpniętych ze słowników obu języków. Podstawę materiałową w przypadku języka polskiego stanowiły: *Słownik frazeologiczny języka polskiego* (SFJP), *Nowa księga przysłów polskich* (Adalberg, red. Krzyżanowski 1972), *Słownik etymologiczny języka polskiego* (SEBr), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (PSWP), *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego* (WSFJP), *Słownik frazeologiczny PWN* (SF PWN) oraz *Wielki słownik języka polskiego PAN* (WSJP PAN), a jeżeli chodzi o język chiński były to: *Ilustrowany słownik etymologiczny znaków chińskich* (图解汉字起源 *Tújiě hànzi qiyuán*; Wang), *Współczesny słownik języka chińskiego* (WSJCh) oraz *Kompleksowy słownik chengyu* (KSCh). Na podstawie słowników ogólnych przedstawiono definicje zoonimu ‘królik’, informacje o pochodzeniu tego wyrazu oraz związki frazeologiczne, które następnie poddano analizie konfrontatywnej.

Analiza porównawcza semantyki frazeologizmów z leksemem ‘królik’, ‘zając’ oraz 兔 *tù* w języku polskim i chińskim wymaga zastosowania *tertium comparationis*, czyli semantycznej podstawy porównania wspólnej dla konfrontowanych ze sobą jednostek należących do dwóch języków (Ligara). Jak pisał pionier badań nad *tertium comparationis*, Andrzej Bogusławski, jednostki językowe mogą stanowić podstawowy budulec systemów porównań i odniesień podlegających opisom na gruncie językoznawstwa porównawczego (Bogusławski). Badania konfrontatywne w obrębie innych języków, np. polskiego i rosyjskiego, wykazały, że konfrontacja materiałów dwóch języków pozwala dostrzec nie tylko podobieństwa i różnice, ale również zjawiska, które w jednym języku realizują się inaczej niż w drugim (Komorowska i Stanulewicz). Stąd też w niniejszym artykule za *tertium comparationis* przyjęto obecność komponentu ‘królik’ (lub ‘zając’) we frazeologizmach w języku polskim i chińskim. Określenie semantycznego charakteru podstawy porównania w przypadku tych języków jest utrudnione ze względu na ich zróżnicowanie systemowe oraz odmienne uwarunkowania kulturowe. Może jednak ono przynieść wymierne rezultaty w postaci informacji o analogiach i sprzecznościach w językowej percepcji ‘królika’ ‘zająca’ wśród Polaków i Chińczyków.

Definicja klasyczna, zawarta m.in. w *Encyklopedii językoznawstwa ogólnego* (Polański, s. 244), definiuje frazeologizm jako „dwu- lub kilkuwyrazową (stałą) konstrukcję językową, której znaczenia nie da się wyprowadzić ze znaczeń i reguł łączenia składających się na nią wyrazów”. Aktualnie badacze częściej przyjmują szersze rozumienie frazeologii niż tradycyjne, poszerzając je o odtwarzalne i reprodukowalne połączenia wyrazowe, a więc o wszelkie kolokacje przytaczane z pamięci w tzw. „gotowej postaci”, które pozostają niezmiennie co do swego składu (Chlebda, s. 19). Powtarzając za Wojciechem Chlebdą, proponuje się dla nich terminy szersze, czyli za frazem uznaje się:

każdy niezależnie od jego statusu semantycznego i struktury formalnej znak językowy stanowiący podstawę potencjału językowego (pojęcia), którą w danej sytuacji dla wyrażenia tego potencjału mówiący przywołuje (odtwarza) w charakterze jego względnie stałego symbolu (Chlebda, s. 27).

A więc mianem frazematyki określa się zbiór odtwarzalnych jednostek językowych, czyli frazemów (Chlebda, s. 27). Natomiast reprezentantem chińskiej frazeologii w poniższym artykule będą *chengyu*, których definicja zawarta we *Współczesnym słowniku języka chińskiego* brzmi następująco: „*chengyu* są najczęściej czteromorfemowymi wyrażeniami zapisanymi czterema znakami, których znaczenie metaforyczne może być trudne do zrozumienia bez wyjaśnienia ich pochodzenia” (WSJCh, s. 166)¹.

Tak więc zarówno polskie frazeologizmy jak i chińskie *chengyu* analizowane w niniejszej pracy spełniają następujące kryteria: 1) są utartymi wyrażeniami, w których kolejność jak i dobór słów jest niezmienna, 2) można je uznać za reprodukowalne oraz 3) zawierają komponent ‘królik’, ‘zając’ lub 兔 *tù*.

KRÓLIK JAKO ZWIERZĘ GOSPODARSKIE W POLSCE I W CHINACH

Króliki to zwierzęta żyjące blisko człowieka od dawna. Rozkwit hodowli królików w Polsce przypada na czasy po II wojnie światowej, lecz nie jest jasne, kiedy dokładnie królicze mięso pojawiło się w jadłospisie Polaków. Prawdopodobnie nastąpiło to w średniowieczu, kiedy to w Europie zakonnicy rozpropagowali ten rodzaj mięsa, gdyż uważali, że płody królicze można spożywać w trakcie postu. O tym, że królik był znany polskim zakonnikom świadczy fakt, że jego wizerunki były często umieszczane na nagrobkach jako znak szybkiego przemijania, ponieważ powszechnie uważano, że żywot królików jest krótki (Kowalska, s. 44–45).

W Polsce początkowo królik był hodowany w biedniejszych gospodarstwach. Pojawienie się królików na polskich stołach wiąże się z dynastią Sasów. August II Sas założył w Warszawie Królikarnię, do której sprowadzał z zagranicy dzikie króliki. Jego następca, August III, podtrzymywał tradycje polowań na te zwierzęta². Tak zaczęły one trafiać na stoły przedstawicieli bogatszych warstw społecznych. Ceniono je równie wysoko jak dziczyznę, przy czym były one o wiele łatwiej dostępne. Oskar Kolberg odnotował także, że Kujawiacy szczególnie upodobali sobie czarninę z królika (Kolberg 1962a, s. 73).

W 1931 roku ukazała się książka Franciszka Molickiego pt. *Króliki rasowe i luksusowe oraz ich hodowla: domowa z pomocą jednej samicy na małą skalę i hodowla przemysłowa z pomocą setek samic na większą skalę* (Kowalska, s. 49), zachęcająca

¹ Tłumaczenie własne autorki.

² <http://www.krolikarnia.mnw.art.pl/o-krolikarni/> [26.12.2022].

do spożywania króliczego mięsa, które miało być niezawodnym lekarstwem w walce z gruźlicą. Natomiast w 1943 roku pojawił się *Elementarz o królikach*, który w zabawny sposób promujący jedzenie króliczego mięsa, na przykład:

Nerki, serce i wątroba
To paszтетów twych ozdoba.
A śledzionę zaś i płuca
Azorkowi się wyrzuca.
Tłuszcz królika doskonały,
Nim omaścisz obiad cały.
Mięso – nie masz mu równego
Co do smaku i wartości,
Zrób więc często królobicie
I dla domu i dla gości.
Przytem dobra gospodyni
z króla potraw sto uczyni.
Biciem króli częściej, więcej,
Zaoszczędzisz moc pieniędzy (Kowalska, s. 49).

W Polsce doceniano także królicze futro, którym podszywano damskie kaftaniki i z którego szyto czapki zimowe dla dzieci (Kolberg 1962a, s. 65).

Natomiast w Chinach pierwsze wzmianki o polowaniach na króliki liczą około trzech tysięcy lat i sięgają dynastii Shang (ok. 1766–1122; Rodziński). Z tego okresu pochodzi również jadeitowa tabliczka w kształcie królika, która jest najstarszym artefaktem odnalezionym w Chinach przedstawiającym wizerunek tego zwierzęcia³. Hodowlę królików na szeroką skalę rozpoczęto jednak dopiero w latach 50. XX wieku, a obecnie Chiny są największym na świecie producentem króliczego mięsa oraz wełny angorskiej pozyskiwanej ze specjalnej odmiany tych zwierząt (He et al., s. 320–328). Produkcja mięsa króliczego jest bardzo popularna w wybranych regionach Chin, na przykład w Syczuanie, ale wydaje się praktycznie nieznana w innych, może dlatego nie uwzględnia się królika pośród tzw. sześciu najważniejszych zwierząt gospodarskich (chiń. 六畜 *liùchù*).

Według klasycznej chińskiej farmakopei Li Shizhena pt. 本草綱目 *Bencao Gangmu*, czyli sztandarowego dzieła o ziołach i lekach tradycyjnej medycyny chińskiej, królicze mięso uważane jest za pokarm, który korzystnie wpływa na wyprowadzanie gorąca z organizmu i chłodzenie krwi, odbudowanie energii *qi* oraz wzmacnianie funkcji śledziony i jelita grubego⁴.

Ponadto w Polsce i w Chinach uważano spożywanie króliczego mięsa za niewskazane dla kobiet w ciąży. Chińczycy wierzyli, że przez to dziecko urodzi się z tzw. króliczą wargą. **Polacy** z kolei obawiali się, że jeśli kobieta w ciąży zje ten rodzaj mięsa, to dziecko nigdy nie zazna spokojnego snu (Rak, s. 17). Jednak w obu tych krajach, mimo stosunkowo rozwiniętej hodowli i chowu królika, jego mięso nigdy nie dominowało w diecie, a jego spożycie w stosunku do np. wieprzowiny było i wciąż jest marginalne.

³ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/42952> [26.12.2022].

⁴ https://www.ee99.net/a/zhongyiyigui/bencaogangmu/2012/0810/1609_18.html [4.06.2023].

OBRAZ KRÓLIKA W KULTURZE POLSKIEJ I CHIŃSKIEJ

Obecność królika w świadomości Polaków i Chińczyków nie ograniczała się jednak tylko do jego roli zwierzęcia hodowanego na wełnę i mięso. Nieliczne wzmianki o króliku w polskiej kulturze można znaleźć w dziełach Oskara Kolberga. Pisał on, że dawniej w krakowskich wsiach powszechne było trzymanie królików w domu, na równi z psami i kotami, nazywając je przy tym „wiernymi człowieka towarzyszami” (Kolberg 1962b, s. 140). Z okolic Krakowa pochodzą również wierzenia, że czarownice otrzymywały od diabła informacje jak szybko pomnożyć dobytek i nabiał, którym dysponowały (oczywiście kosztem lokalnej społeczności). W zamian za przynoszenie diabłu dwóch jaj w czasie nowiu otrzymywały od niego ser, którego część miały spożyć same, a część dać krowom, okadzając je przy tym przestępem, czyli ziołem, które rozcieńczało mleko, zwiększając jego ilość. Mleko to było niesmaczne i mogło szkodzić. W ten sposób czarownice miały zwiększyć ilość mleka dziewięciokrotnie, a nie miało być to wyłącznie krowie mleko, ale również i „od kobył, królików, myszy, kotów i kobiet karmiących dzieci” (Kolberg 1962c, s. 78). Ponadto, czasami czarownice używały lub zalecały innym używać do czarów zwierząt, m.in. królików. Nakazywano wtedy wykorzystywanie białych królików – „białego królika ale takiego co by nie był czarny” (Kolberg 1962c, s. 87). Królik już przez Słowian uważany był za zwierzę, dzięki któremu można rzucać urok (Świerzbieski, s. 32).

Kolberg przytacza również ludową opowieść, w której to królik przychodzi do Pana Boga i skarży się, że tylko jego jedyne na świecie nikt się nie boi. Pan Bóg nakazał mu iść nad staw, aż zobaczy, że i jego coś się przestraszy. I tak się stało – kiedy królik zbliżył się do wody, żaby, jedna po drugiej, zaczęły przed nim uciekać, a on bardzo się ucieszył, że i jego można się bać (Kolberg 1962d, s. 238). Z tej historii możemy wywnioskować, że królika powszechnie uznawano jako za zwierzę delikatne, nieszkodliwe, ale co ciekawe, na Kujawach istniał przesąd, że królik, który przebiega drogę, sprowadza nieszczęście (Kolberg 1962, s. 90).

Obecnie w Polsce królik często jest traktowany jako symbol Wielkiej Nocy, a to za sprawą tradycji, którą zaczerpnięto z Zachodu. Dla chrześcijan jest on symbolem grzeszników odbywających pokutę, a także przemijania życia ludzkiego, które zmierza do wieczności. Z kolei w starożytnej Grecji był symbolem wiosny i płodności, a w mitach indogermańskich oznaczał światło oraz budzącą się do życia przyrodę. W niektórych regionach Polski, zwłaszcza na Pomorzu, Śląsku i ziemiach pruskich od dawna dobrze znany jest zwyczaj szukania przez dzieci prezentów ukrytych przez wielkanocnego króliczka (Kowalczyk, s. 288).

Natomiast w Chinach królik jest postrzegany przede wszystkim jako czwarte spośród dwunastu zwierząt zodiaku. Symbolizuje on płodność i długowieczność. Osoby urodzone w roku królika cechuje gościnność, elegancja, ambicja i opanowanie. W chińskich wierzeniach królik łączony jest z księżycem. Niektórzy chińscy naukowcy sądzili, że to dlatego, iż króliki są bardzo płodne, a w dawnych czasach Chińczycy twierdzili dodatkowo, że ich cykle rozrodcze są zsynchronizowane z cyklami księżyca (Chen, s. 32). Powiązań królika z księżycem, oprócz przyczyn fizjologicznych, można upatrywać także w wierzeniach i mitach. Pierwsze wzmianki o tym, że królik miał przebywać na księżycu, pochodzą z dzieła poety Qu Yuana pt. 天问 *Tianwen* (dosł. „Pytania do Niebios”) i sięgają okresu Walczących Królestw (403–221 w. p.n.e.; Rodziński). Qu Yuan napisał w nim, że „księżyc ma w brzuchu Gu Tu”. Postać Gu Tu nie została jednak do końca rozpoznana,

część Chińczyków utożsamiała ją z królikiem, a część z ropuchą. Stąd właśnie wzięło się przekonanie, że te dwa zwierzęta zamieszkują księżyc. Z okresu Walczących Królestw pochodzą również jedwabne malowidła odkryte w latach 70. XX wieku w Mawangdui w Changsha. Na niektórych z nich można znaleźć wizerunki królika i ropuchy przebywających na księżycu, z kolei na słońcu przedstawiano trójpalczastego kruka (Chen, s. 86). Ropucha i królik żyjące na księżycu powszechnie nazywane są ‘Srebrną Ropuchą’ (chiń. 银蟾 *yínchán*) i ‘Jadeitowym Królikiem’⁵ (chiń. 玉兔 *yùtù*). Opowieść o Jadeitowym Króliku rozdrabniającym w moździerzku zioła na magiczny eliksir jest jedną z najbardziej znanych chińskich legend. Wiąże się ona z postacią mitycznej bogini księżycy Chang’e, którą szczególnie upamiętnia się podczas Święta Środka Jesieni (chiń. 中秋节 *Zhōngqiūjié*). Święto to obchodzone jest piętnastego dnia ósmego miesiąca według chińskiego kalendarza księżycowego. Legenda głosi, że kiedyś na ziemi było dziesięć słońc, przez co ludzie cierpieli z powodu nieurodzaju. Łucznik Hou Yi zestrzelił dziewięć z nich, ratując ludzkość przed suszą. W nagrodę otrzymał eliksir nieśmiertelności, który skradła mu zazdrosna Chang’e. Za karę została uwięziona na księżycu, gdzie mieszka w księżycowym pałacu, a towarzyszy jej Jadeitowy Królik (Liu, s. 110–134). Podczas Święta Środka Jesieni, poświęconego kultowi księżycy, chińskie rodziny spotykają się na wspólnej kolacji, spożywają ciasteczka księżycowe, a często również zapalają lampiony w kształcie królika. W okolicach Pekinu z okazji tego święta kupowano gliniane figurki przedstawiające królika w stroju generalskim (chiń. 兔儿爷 *tùr yé*; Pimpaneau, s. 152).

Z postacią królika wiążą się także inne chińskie zwyczaje i obrzędy. Na przykład w niektórych regionach Chin, w pierwszy dzień nowego roku według kalendarza księżycowego wieszano na drzwiach wejściowych głowę królika, co miało chronić przed nieszczęściami (Chen, s. 88).

Kolejnym ważnym świętem w chińskim kalendarzu jest święto Chongyang (chiń. 重阳节 *Chóngyángjié*), czyli tzw. Święto Podwójnej Dziewiątki, ponieważ przypada dziewiątego dnia dziewiątego miesiąca. Dziewiątka jest najwyższą cyfrą nieparzystą. Po chińsku ‘dziewięć’ to 九 *jiǔ*, które wymawia się tak samo jak wyraz 久 ‘długowieczność’, stąd przekonanie o jej pomyślnej symbolice (Pimpaneau, s. 152). W niektórych regionach Chin w tym dniu jedzono białego królika, żeby zapewnić sobie właśnie długowieczność (Chen, s. 90).

Królik jest również częstym motywem w sztuce chińskiej. Ciekawym przykładem jest obraz przedstawiający stojącego pomiędzy dwoma mężczyznami człowieka, który wypluwa trzy króliki. Jest to nawiązanie do Tang Mu, który zmuszony był zjeść własnego syna, po czym zwymiotował wypluwając trzy króliki (Eberhard, s. 297). W języku chińskim 兔 *tù* ‘królik’ brzmi tak samo jak 吐 *tù* ‘wymiotować’ oraz podobnie do 吐 *tǔ* ‘pluć’, stąd też skojarzenie królika z wymiotowaniem.

FRAZEMY Z KOMPONENTEM ‘KRÓLIK’ W POLSKIEJ I CHIŃSKIEJ FRAZEOGRAFII

Według chińskiej astrologii rok 2023 jest rokiem Wodnego Królika, warto więc przyjąć się reprezentacji tego zwierzęcia w języku polskim i chińskim. W *Słowniku etymologicznym języka polskiego* autorstwa Aleksandra Brücknera można znaleźć informację, że polski wyraz ‘królik’ jest kalką niemieckich wyrazów *Küniklin* oraz *Küniglin* oznaczających właśnie królika. Słowo to zostało zapożyczone przez Niemców z łaciny (*cuniculus*).

⁵ Często tłumaczony również jako Nefrytowy Królik.

Polacy jednak błędnie skojarzyli *Küniglin* z ówczesnym niemieckim *Künik* – dzisiaj *König* – czyli ‘król’. A jak pisał autor słownika: „Słowianie, z natury anarchiści, żadnej nazwy domowej dla panującego nie wytworzyli, wszystkie są obce; p. cesarz”, uznano więc, że Niemcy tym mianem określają króliki i błędnie przetłumaczono, że *Küniglin* to ‘mały król’, czyli ‘królik’ (Brückner 1985, s. 269).

Wielki słownik języka polskiego podaje cztery znaczenia wyrazu królik, z czego pierwsze uwzględnia jego wygląd, cechy charakterystyczne, tryb życia:

zwierzę mające długie uszy, charakterystycznie poruszający się nos, białe, czarne lub brunatnoszare futro, krótki ogon i tylne nogi dłuższe od przednich, poruszające się szybko za pomocą zamasztych skoków wykonywanych tylnymi nogami, żyjące dziko w lasach i na łąkach albo hodowane przez ludzi dla towarzystwa, jako zwierzę laboratoryjne lub ze względu na mięso, futro, skórę i wełnę;

drugie i trzecie zwraca uwagę na to, że króliki hodowano na mięso oraz futro, a czwarte, poprzedzone kwalifikatorem ‘pogardliwie’, oznacza

osobę sprawującą władzę nad niewielkim plemieniem, małym państwem lub jakimś ograniczonym terytorium.

Warto wyróżnić zarejestrowane w słownikach następujące przykłady znaczenia leksemu królik: 1) o człowieku: ‘cichy, baranek, tchórz’ (SEBr) oraz 2) ironicznie: ‘władca małego państwa’ oraz ‘bogaty przemysłowiec’ (PSWP), które można uznać za nacechowane negatywnie. Zgoła odmiennie można odebrać znaczenia derywatu króliczek: 1) ‘ukochana osoba, dziecko’ (PSWP), a także 2) ‘piękna kobieta pozująca do śmiałych zdjęć’, zamieszczanych w czasopismach dla mężczyzn (połączenia np.: ‘króliczki Playboya’ (PSWP).

Z kolei *Współczesny słownik języka chińskiego* podaje następującą definicję leksemu ‘królik’:

ssak o głowie podobnej do głowy myszy, dużych uszach, rozdzielonej górnej wardze, o krótkim i zadartym ogonie, przednich kończynach krótszych niż tylne, bardzo dobrze skacze, szybko biega. Wełna i futro z królika mogą być wykorzystywane w przemyśle odzieżowym⁶.

Z „Ilustrowanego słownika etymologicznego znaków” (图解汉字起源 *Tújiě hànzi qǐyuán*; Wang, s. 314) dowiadujemy się natomiast, że znak 兔 *tù* oznaczający królika to piktogram, czyli system zapisu, który w umowny sposób przedstawiał rzeczywistą postać zwierzęcia. Piktogram 兔 *tù* zaliczany jest do jednych z najstarszych znaków, które pojawiły się już na kościach wróżebnych (chiń. 甲骨文 *jiǎgǔwén*).

We „Współczesnym słowniku języka chińskiego” można znaleźć również ciekawe formy wyrazowe zawierające leksem 兔 *tù*, np. rzeczownik 脱兔 *tuōtù* oraz czasownik 兔脱 *tùtuō* złożone z tych samych znaków lecz w odwrotnej kolejności, gdzie 脱 *tuō* oznacza ‘uciekać’, a 兔 *tù* ‘królik’. Można je przetłumaczyć jako ‘szybka ucieczka’ i ‘uciekać szybko’, w których znaczenia ‘szybko, w pośpiechu’ wnosi właśnie leksem ‘królik’. Ciekawy jest również fakt, że nazwanie kogoś 兔崽子 *tùzǎizi*, dosł. ‘usza-

⁶ Tłumaczenie własne autorki.

kiem’, ‘młodym królika’, jest wulgarnie, ponieważ jego najbliższy polski odpowiednik to ‘bękart’ oraz że w niektórych chińskich dialektach ‘zając’ nazwany jest 野猫 *yěmāo*, czyli ‘dzikim kotem’.

Materiał frazeologiczny został pozyskany z m.in. *Wielkiego słownika frazeologicznego języka polskiego*, *Słownika frazeologicznego języka polskiego*, *Wielkiego słownika języka polskiego PAN* oraz *Kompleksowego słownika chengyu*. Chiński materiał językowy wymagał dodatkowych konsultacji z zakresu tłumaczenia i semantyki z natywnymi użytkownikami języka. Ze względu na brak materiałów w języku polskim lub ich niewyczerpującą formę (Sroka-Grądział), tłumaczenia *chengyu* z języka chińskiego zostały zaproponowane w całości przez autorkę i zostały zapisane według wzoru: znaki chińskie, *pinyin* (zapis fonetyczny), tłumaczenie poszczególnych wyrazów oddzielone przerywnikami, dosłowne znaczenie *chengyu* oraz znaczenie metaforyczne (frazeologiczne) *chengyu*. W przypadku języka chińskiego, w którym leksem 兔 *tù* może oznaczać zarówno ‘królika’ jak i ‘zająca’, o tłumaczeniu decydowały informacje słownikowe zawarte w (KSCh)

Łącznie zostało wybranych do analizy dziewiętnaście związków frazeologicznych w języku polskim (w tym osiem z komponentem ‘królik’ oraz jedenaście z komponentem ‘zając’) oraz dwadzieścia trzy w języku chińskim. W przypadku języka polskiego frazeologizmy zostały przedstawione w następującym porządku: najczęściej występujące w słownikach, opisujące charakter, zachowanie i wygląd zwierzęcia, odnoszące się do wysokiego statusu królika oraz inne. Natomiast frazeologizmy chińskie zostały podzielone na idiomy *chengyu* o zabarwieniu pozytywnym i negatywnym, przy czym w przypadku pozytywnych najpierw omówione zostały jednostki łączące zwierzę z czasem, następnie z jego charakterystycznym zachowaniem (szybkością) oraz pozostałe; w przypadku negatywnych zaś kolejność przedstawiała się następująco: jednostki opisujące polowanie, odnoszące się do momentu ucieczki królika, wyrażające negatywne cechy charakteru lub wyglądu (fałsz, przebiegłość, brzydota) oraz inne.

Najczęściej pojawiającym się w słownikach frazeologicznych języka polskiego wyrażeniem zawierającym leksem ‘królik’ jest ‘królik doświadczalny’ (WSJP PAN, SFJP, WSFJP), którego mianem można nazwać ‘osobę, na której przeprowadza się doświadczenia medyczne’ lub żartobliwie, lecz niezbyt miło, powiedzieć tak o ‘osobie, na której wypróbowuje się coś nowego’. Jeśli weźmiemy pod uwagę pozostałe wyrażenia, to odnoszą się do tego, że jest to zwierzę bardzo szybkie. Świadczy o tym frazeologizm stawiający go w kontraście: ‘«coś» nie zając, nie ucieknie’ (SFJP), który oznacza, że ‘można to odłożyć na później’. Często tym czymś okazuje się praca: ‘praca nie zając, nie ucieknie’ (WSJP PAN) oraz ‘roboty nie zając, nie ucieknie’ (WSJP PAN), czyli ‘pracę można odłożyć na później’. Te wyrażenia mają pozytywne znaczenie, ponieważ dotyczą tego, że nie należy się spieszyć, dodatkowo podkreślają, że zając jest bardzo szybki. W polskiej frazeologii utrwalono także przekonanie, że królik ma płochliwą i tchórzliwą naturę, o czym mówią wprost związki wyrazowe nacechowane negatywnie: ‘potulny jak królik’ (WSJP PAN), ‘«ktoś» (łękliwy, tchórzliwy) jak zając’ oraz określenie ‘zające serce’, odnoszące się do ‘tchórzliwości’. Dzięki polskiej frazeologii dowiadujemy się również, w jakich miejscach często przebywa zając: ‘«ktoś» rozrabia jak pijany zając (w kapuście)’ (SF PWN), czyli ‘zachowuje się nieodpowiednio, robi głupstwa’, ‘«ktoś» siedzi jak zając (pod miedzą; w życie; w kapuście)’ (SF PWN) – ‘cicho, schowany, ukryty, gotów uciekać’, ‘«ktoś» śpi jak zając na miedzy’ (SF PWN) – ‘śpi jak zając; śpi czujnie’. ‘W kapuście’, ‘w życie’, ‘pod miedzą’ wskazują, że zwierzę to można było spotkać w pobliżu pól uprawnych.

Co więcej, te związki frazeologiczne przypisują zającowi nieodpowiednie zachowanie (pijany) oraz powielają przekonanie, że jest on płochliwy, zawsze gotowy do ucieczki. Królik jest uważany za zwierzę niezwykle płodne, co znajduje odzwierciedlenie we frazeologizmie ‘mnożyć się jak króliki’ (SFJP) nawiązującym do częstotliwości rozrodu tych zwierząt, co może również stanowić przytyk do osób znajdujących się w złej sytuacji materialnej, które jednak posiadają kilkoro dzieci. W języku polskim funkcjonują też zwroty nawiązujące do fizjonomii zwierzęcia, są to: ‘oczy czerwone jak u królika’ (SFJP) podkreślające oryginalną fizjonomię niektórych przedstawicieli gatunku, którego można użyć przykładowo w odniesieniu do przekrwionych z niewyspania oczu, a także ‘moda na króliki’ (WSJP PAN) lub ‘nosić króliki’ (WSJP PAN), które nawiązują do popularności, jaką cieszyły się futra z królika, będące również wyznacznikiem statusu. O skojarzeniach łączących królika z wysoką pozycją może także świadczyć żartobliwe wyrażenie ‘krewni i znajomi królika’ (WSJP PAN), wywodzące się z polskiego tłumaczenia *Kubusia Puchatka*, które oznacza ‘osoby związane osobiście z kimś wpływowym, korzystające z jego protekcji, bez której nie mogłyby zrealizować tego, o czym mowa’. Kolejnym zarejestrowanym w słownikach frazeologizmem jest ‘wyciągać królika z kapelusza’ (WSJP PAN), czyli ‘zaprezentować coś niespodziewanie, wywołując tym zdziwienie innych’.

Interesujące jest występowanie leksemów ‘zajączek’ oraz ‘zajac’ w wyrażeniach: ‘«ktoś» puszcza (zajączka, zajączki)’ (SFJP), czyli neutralnie ‘błyska światłem odbitym przez lustro’ oraz ‘«ktoś» złapał zająca’ (SFJP), które oznacza, że ‘przewrócił się, potknął’. Obie te czynności są szybkie, krótkotrwałe, co może wskazywać, że pojawiają się one w nawiązaniu do cech powszechnie przypisywanych tym zwierzętom. O osobie ‘pomyłonej, mającej bzika’ można powiedzieć, że ‘«ktoś» ma (zajączka, zajączki) w głowie’. Jest to określenie pejoratywne, przestarzałe, które można znaleźć już w *Słowniku frazeologicznym języka polskiego* Stanisława Skorupki z 1968 roku, a które Anna Kamińska rozwinęła o wyjaśnienie, że ‘zajączkiem’ nazywano kiedyś ‘obłąd, dziwactwo’ (Kamińska).

Natomiast dawne wierzenia Chińczyków na temat zamieszkiwania księżycy przez Jadeitowego Królika znajdują odzwierciedlenie w *chengyu*, czego przykładem jest 玉兔银蟾 *yù tù yín chán*, czyli: ‘jadeit-królik-srebro-ropucha’, a więc dosłownie ‘Jadeitowy Królik i Srebrna Ropucha’. Zgodnie z opisanym wcześniej znaczeniem Jadeitowego Królika i Srebrnej Ropuchy w kulturze chińskiej, jest to metafora ‘jasnego księżycy na niebie’. Królik często przedstawiany jest również razem ze złotym krukiem o trzech nogach, który według chińskich legend zamieszkiwał słońce. W takich przypadkach, królik symbolizuje księżyc lub miesiąc, a kruk słońce bądź dzień, a więc można zakładać, że takie połączenia wyrazowe będą odnosić się do czasu, czego przykładem jest siedem następujących jednostek frazeologicznych:

- 金乌玉兔 *jīn wū yù tù*, dosłownie: ‘złoto-kruk-jadeit-królik’, czyli ‘złoty kruk i jadeitowy królik’, oraz 白兔赤乌 *bái tù chì wū*, dosłownie: ‘biały-królik-czerwony-kruk’, czyli ‘biały królik i czerwony kruk’. Oba te frazeologizmy oznaczają ‘księżyc i słońce’, a przez Chińczyków rozumiane są jako ‘czas’;
- 兔起乌沉 *tù qǐ wū chén*, dosłownie: ‘królik-podnosić się-kruk-obniżyć się’, czyli ‘wschód księżycy i zachód słońca’, które wyraża, że ‘jest późno’;
- 兔缺乌沉 *tù quē wū chén*, dosłownie: ‘królik-brakować-kruk-obniżyć się’, czyli ‘zaszedł księżyc i słońce’, a które odnosi się do ‘ciąglego upływu czasu’;

- 乌飞兔走 *wū fēi tù zǒu*, dosłownie: ‘kruk-latać-królik-biegać’, a w znaczeniu metaforycznym ‘kruk leci, a królik biegnie’, rozumiane jako ‘czas (dni, miesiące) mija bardzo szybko’;
- 玉兔东升 *yù tù dōng shēng*, dosłownie: ‘jadeit-królik-wschód-wschodzić’, czyli ‘księżyc wschodzi na wschodzie’, oznaczające ‘wieczór’;
- 坠兔收光 *zhuì tù shōu guāng*, dosłownie: ‘zachodzić-królik-zabierać-światło’, czyli ‘zachodzący księżyc zabrał światło’, a według KSCh ‘księżyc zaszedł’.

Ze względu na dodatnie konotacje kulturowe, wszystkie powyższe idiomy *chengyu* odbierane są pozytywnie przez natywnych użytkowników języka chińskiego. Chińczycy od dawna stosowali metodę notacji czasu opartą na cyklach słońca i księżyca, świadczy o tym m.in. fakt, że już za czasów dynastii Zhou (ok. 1122–221; Rodziński) informacja o fazie księżyca była podawana w datach oraz że opracowany przez nich kalendarz księżycowy (chiń. 阴历 *yīnlì*), bazując na fazach księżyca wyznaczał m.in. datę najważniejszego święta, czyli Chińskiego Nowego Roku, które jest świętem ruchomym.

Istnieje także inna grupa chińskich związków frazeologicznych, które odnoszą się do czasu i jednocześnie zawierają komponent ‘królik’. Reprezentują ją:

- 见兔放鹰 *jiàn tù fàng yīng*, dosłownie: ‘widzieć-królik-wypuszczać-sokół’, czyli ‘jeśli widzisz królika, wyślij sokoła, żeby go złapał’, co jest metaforą ‘podejmowania działań we właściwym czasie’;
- 见兔顾犬 *jiàn tù gù quǎn*, dosłownie: ‘widzieć-królik-spojrzyć wstecz-pies’, czyli ‘jeśli zobaczysz królika, wezwij psy gończe, aby go upolowały’, oznaczające, że ‘jeszcze nie jest za późno na podjęcie natychmiastowych działań naprawczych’;
- 动如脱兔 *dòng rú tuō tù*, dosłownie: ‘działać-jak(porównanie)-uciekać-królik’, czyli ‘działać tak szybko jak uciekający królik’, opisujące ‘szybkie działanie’;
- 兔起凫举 *tù qǐ fú jǔ*, dosłownie: ‘królik-podnosić się-dzika kaczka-wznosić się’, czyli ‘biegnące króliki i latające kaczki’ wyrażające, że ‘ktoś działa bardzo szybko’.

Powyższe wyrażenia frazeologiczne są nacechowane pozytywnie, ponieważ w ich przypadku ‘szybkie działanie’ rozumiane jest przez Chińczyków jako ‘działanie we właściwym czasie’. Ostatnim frazeologizmem o zabarwieniu pozytywnym jest: 狮子搏兔 *shī zǐ bó tù*, dosłownie: ‘lew-złapać-królik’, czyli: ‘lew poluje na króliki’. W tym idiomie *chengyu* lew przedstawiony jest jako zwierzę silne, a królik jako niewielkie i słabe. Ten związek wyrazowy oznacza ‘robić małe rzeczy, ale traktować je poważnie’, przy czym te ‘małe rzeczy’ reprezentuje właśnie królik.

Nie zawsze jednak chińska frazeologia przedstawia polowanie na króliki w pozytywnym świetle. Chińskie idiomy *chengyu* pokazują również królika jako cel polowań, które chociaż zakończyły się sukcesem, to osoba, która go upolowała nie została nagrodzona. Przykładami takich frazeologizmów są:

- 兔死狗烹 *tù sǐ gǒu pēng*, dosłownie: ‘królik-umrzeć-pies-gotować’, czyli ‘kiedy zające umrą, psy zostaną ugotowane’. Frazeologizm ten używany jest do opisu ‘zasłużonej osoby, która została zabita’;
- 兔死犬饥 *tù sǐ quǎn jī*, dosłownie: ‘królik-śmierć-pies-głód’, czyli ‘pies zdechł z głodu po złapaniu królika’, a według informacji zawartej w słowniku ‘ludzie sukcesu nie są ponownie wykorzystywani po sukcesie’;
- 得兔忘蹄 *dé tù wàng tí*, dosłownie: ‘osiągnąć-królik-zapomnieć-kopyta/łapa’, czyli ‘zapomnieć związać łapy po złapaniu królika’, co oznacza ‘być niewdzięcznym po osiągnięciu własnego celu’.

Z polowaniami wiąże się bardzo znana chińska historia, która kryje się za *chengyu* 犬兔俱毙 *quǎn tù jù bì*, dosłownie: ‘pies-królik-wszyscy-umrzeć’, czyli ‘wszystkie psy i króliki umrą’. Za czasów Walczących Królestw, Państwo Qi chciało zaatakować państwo Wei. Starszy lekarz Chunyu Kun, uważał, że będzie to szkodliwe dla obu stron i opowiedział władcy historię o psach i królikach goniących się nawzajem: Han Zihu to najszybszy pies na świecie, a Dongguo Kun to najbardziej przebiegły królik na świecie. Pewnego razu najszybszy pies na świecie i najbardziej przebiegły królik okrążyli górę trzy razy i przeszli ją pięć razy. Biegnący z przodu królik stracił siły, a goniący go pies był bardzo zmęczony. W końcu oba zwierzęta zmarły z wycieńczenia. Jest to metafora dwóch silnych krajów walczących i ginących razem (KSCh).

Z polowaniami nierozłącznie związany jest również moment ucieczki królika. Podobnie jak polska frazeologia, chińska także zwraca uwagę na szybkość biegu królika, stawiając jego płochliwe zachowanie w negatywnym świetle, jak we frazeologizmach 兔脱狼奔 *tù tuō láng bēn*, dosłownie: ‘królik-uciekać-wilk-biegać’, czyli ‘ktoś biegnie jak królik i wilk’ oraz 惊猿脱兔 *jīng yuán tuō tù*, dosłownie: ‘przestraszony-małpa-uciekać-królik’, czyli ‘przestraszona małpa i uciekający królik’, opisujących ‘ucieczkę w panice’.

Kolejną, powszechnie znaną w Państwie Środka historią o króliku jest ta będąca źródłem wyrażenia 守株待兔 *shǒu zhū dài tù*, dosłownie: ‘strzec-pień-czekać-królik’, czyli ‘strzec pnia, czekając na królika’. Za czasów dynastii Song pewien rolnik pracował w polu, kiedy nagle zjawił się królik. Zwierzę biegało, skakało dookoła, aż przez przypadek uderzyło w pień drzewa i zginęło na miejscu. Rolnik bardzo ucieszył się, że zyskał mięso bez żadnego wysiłku i stwierdził, że wcale nie musi ciężko pracować, żeby mieć co jeść. Od tamtej pory codziennie czuwał przy pniu, czekając aż zabije się o niego jakiś królik. Dni mijały, na polach pojawiło się dużo chwastów, ale żaden królik się nie zjawił (KSCh). Odtąd frazeologizm 守株待兔 *shǒu zhū dài tù* opisuje osobę, która chciałaby osiągnąć coś bez żadnego wysiłku.

Osobliwością chińskiej frazeologii z leksemem ‘królik’ jest powiązanie zwierzęcia z fałszem, nieprawdą. KSCh odnotowuje dwa idiomy *chengyu* o takim znaczeniu:

- 龟毛兔角 *guī máo tù jiǎo*, dosłownie: ‘żółw-włosy-królik-rogi’, czyli ‘żółw ma długie włosy, a królik ma długie rogi’, a w przenośni ‘coś fałszywego, nieistniejącego’. W starożytności to *chengyu* odnosiło się również do rzadko widywanych znaków, które miały zwiastować wojnę;
- 兔角牛翼 *tù jiǎo niú yì*, dosłownie: ‘królik-rogi-krowa-skrzydła’, czyli ‘królik z rogami i krowa ze skrzydłami’, opisujące również ‘coś nieprawdziwego’.

Według chińskiej frazeologii, królik jest także przebiegły, o czym może świadczyć frazeologizm 狡兔三窟 *jiǎo tù sān kū*, dosłownie: ‘przebiegły-królik-trzy-jaskinia’, czyli ‘przebiegły królik ma wiele kryjówek’, który przekonuje, że ‘przebiegła osoba ma więcej niż jeden plan, żeby kogoś oszukać’.

Zaskakujące jest wyrażenie: 兔头獐脑 *tù tóu zhāng nǎo*, dosłownie: ‘królik-głowa-małpa-głowa/mózg’, czyli ‘głowa królika i głowa małpy’, którego mianem można określić osobę brzydką lub o obscenicznym wyglądzie. Frazeologizm ten mówi wprost o brzydocie królika i za pomocą nietypowego połączenia królik-małpa podkreśla te negatywne cechy wyglądu.

Ostatnim analizowanym w niniejszym artykule *chengyu* jest 兔死狐悲 *tù sǐ hú bēi*, dosłownie: ‘królik-umrzeć-lis-smutny’, czyli ‘lis był smutny, gdy umarł królik’, które oznacza smutek z powodu nieszczęść towarzysza. Choć to idiom *chengyu* ma wydźwięk negatywny, nie wskazuje na żadne złe cechy królika.

PODSUMOWANIE

Ze słowników obu języków wyekscerpowano łącznie czterdzieści dwa frazeologizmy z leksemem ‘królik’ (lub ‘zając’), z czego dziewiętnaście stanowiły wyrażenia polskie, a dwadzieścia trzy chińskie. W przypadku języka polskiego za nacechowane pozytywnie można uznać trzy z nich (‘«coś» nie zając, nie ucieknie’; ‘praca nie zając, nie ucieknie’; ‘roboty nie zając, nie ucieknie’), negatywnie trzynaście (‘królik doświadczalny’, ‘potulny jak królik’, ‘mnożyć się jak króliki’, ‘oczy czerwone jak u królika’, ‘krewni i znajomi królika’, ‘wyciągać królika z kapelusza’, ‘rozrabia jak pijany zając[w kapuście]’), ‘«ktoś» siedzi jak zając (pod miedzą; w życie; w kapuście)’, ‘«ktoś» śpi jak zając na miedzy’, ‘«ktoś» złapał zająca’, ‘«ktoś» ma (zajączka, zajączki) w głowie’, ‘«ktoś» (łękliwy, tchórzliwy) jak zając’, ‘zajęcze serce’), a neutralnie trzy (‘moda na króliki’, ‘nosić króliki’, ‘«ktoś» puszcza (zajączka, zajączki)’). Jest to niejako subiektywna ocena autorki pracy, ponieważ tylko nieliczne definicje hasłowe zawierały kategoryzujące sferę ich użycia kwalifikatory słownikowe, a o nacechowaniu semantycznym niektórych wyrażen może decydować kontekst użycia.

W przypadku języka chińskiego przeanalizowano trzynaście pozytywnych oraz dziesięć negatywnych idiomów *chengyu*. Niewątpliwie na pozytywny wizerunek królika w języku chińskim ma wpływ kultura, w której kojarzony jest on z księżycem (co widać m.in. podczas obchodów jednego z najważniejszych chińskich świąt – Święta Środka Jesieni) oraz fakt, że zajął jedno z dwunastu zaszczytnych miejsc pośród zwierząt chińskiego zodiaku, co znajduje odzwierciedlenie w liczbie frazeologizmów związanych z czasem (dwanaście).

Ważną różnicę w symbolice królika w obu krajach stanowi sposób postrzegania jego życia. Wydaje się, że kultura chińska bardziej podkreśla płodność zwierzęcia i łączy je z długowiecznością, polska natomiast uznaje jego żywot za krótki. Jednak to w polskim wyrażeniu ‘mnożyć się jak króliki’ można odnaleźć nawiązanie do jego płodności. W chińskich idiomach *chengyu* brak takiej analogii.

Porównując zasoby frazeologiczne obu języków, można jednak dostrzec pewne podobieństwo: królik jest płochliwy. Język polski wprost wskazuje, że ktoś jest (łękliwy, tchórzliwy) jak zając. W języku chińskim natomiast można odnaleźć nawiązania do tej cechy charakterystycznych zwierzęcia w *chengyu* odnoszących się do jego ucieczki. Podkreślają one jego czujność i ostrożność. Charakterystyczne dla języka chińskiego jest również występowanie wyrażen odnoszących się do polowań na króliki, z których możemy dowiedzieć się, że często wysyłano za nimi psy gończe lub wypuszczano drapieżne ptaki. Zastanawiające jest, że mimo tak pomyślnego obrazu kulturowego zwierzęcia, frazeologia chińska łączy je, chociaż nie zawsze w sposób bezpośredni, z kilkoma negatywnymi cechami, takimi jak bycie podstępny, fałszywym, czy nawet brzydkim.

Tak jak zauważono powyżej, polskie wyrażenia frazeologiczne nawiązują do królika w sposób bezpośredni, np. przy użyciu porównań: ‘potulny jak królik’, ‘oczy czerwone jak u królika’, ‘mnożyć się jak króliki’. W języku chińskim natomiast królik czasami nie jest opisywany wprost, przykładowo: 玉兔东升 *yù tù dong shēng*, dosłownie: ‘jadeit-królik-wschód-wschodzić’, czyli ‘księżyc wschodzi na wschodzie’, oznaczające ‘wieczór’, w którym królik jest utożsamiany z księżycem lub nocą, a nie ze zwierzęciem. W kilku przypadkach nacechowanie semantyczne idiomów *chengyu* nie zależy od występowania leksemu ‘królik’, przykładowo: 兔死狐悲 *tù sǐ hú bēi*, dosłownie: ‘królik-umrzeć-lis-smutny’, czyli ‘lis był smutny, gdy umarł królik’, oznaczające ‘smutek z powodu nieszczęść towarzysza’, w którym królik nie wprowadza negatywnego znaczenia oraz

狮子搏兔 *shī zǐ bó tù*, dosłownie: ‘lew-złapać-królik’, czyli: ‘lew poluje na króliki’, a w przenośni ‘robić małe rzeczy, ale traktować je poważnie’, gdzie mimo pozytywnego wydźwięku idiomu *chengyu*, królik jest zobrazowaniem małych, mniej ważnych spraw, a więc sam w sobie ma znaczenie negatywne.

Frazeologizmy z komponentem animalistycznym stanowią jedną z najważniejszych części frazeologii i uważane są za uniwersalny środek wyrażania we wszystkich językach (Spagińska-Pruszek). Analiza polskich i chińskich jednostek frazeologicznych pozwoliła na konfrontację zawartego w nich językowego obrazu królika, jednak warto zauważyć, że choć jest to obraz jedynie fragmentaryczny, to można uznać go za ważny wycinek językowego obrazu świata, który zgodnie z lubelską szkołą JOS ma charakter ściśle semantyczny i opiera się głównie na założeniach językoznawstwa kognitywnego. Jak twierdził twórca tej szkoły, Jerzy Bartmiński, pełna rekonstrukcja językowego obrazu świata pozwala oddać mentalność przeciętnego użytkownika języka, stan jego wiedzy o świecie, jego przekonania oraz wierzenia (Bartmiński, s. 14). Rozszerzenie analizy o inne jednostki językowe o odmiennej budowie niż polskie związki frazeologiczne lub chińskie idiomy *chengyu*, z pewnością umożliwiłyby odtworzenie bardziej dokładnego obrazu zwierzęciu utrwalonego w obu językach.

BIBLIOGRAFIA

- KSCh = Leng, Yulong; Yang, Chao; Wei, Yixin, 成语辞海 *Chengyu Cihai* [Kompleksowy słownik *chengyu*]. Shanghai Lexicographical Publishing House, 2014.
- PSWP = *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. Halina Zgółkowa, Wydawnictwo Kurpisz, 1998.
- SEBr = Brückner, Aleksander. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Wiedza Powszechna, 1985.
- SF PWN = Kłosińska, Anna, red.. *Słownik frazeologiczny PWN*. Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005.
- SFJP = Skorupka, Stanisław. *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1. Wiedza Powszechna, 1967.
- WSFJP = Müldner-Nieckowski, Piotr. 2003, *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*. Wydawnictwo Aula, 2022.
- WSJCh = 现代汉语词典 (第6版) [Współczesny słownik języka chińskiego Xiandai Hanyu Cidian (di 6 ban)], red. Cheng R., Jiang L., Tan J., The Commercial Press, 2012.
- WSJP PAN = Żmigrodzki, Piotr, red. *Wielki słownik języka polskiego PAN*, <https://wsjp.pl> [27.12.2022].
- Adalberg, Samuel. *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich*. Drukarnia Emila Skińskiego, 1889–1894.
- Bartmiński, Jerzy. *Językowe podstawy obrazu świata*, Wydawnictwo UMCS, 2009.
- Bogusławski, Andrzej. *Problem tertium comparationis w porównaniu lingwistycznym*. „Kwartalnik Neofilologiczny”, t. 23, z. 3, 1976b, s. 295–303.
- Chen, Qinjian. 生肖趣谈 *Shengxiao qutan* [O chińskich znakach zodiaku]. Shanghai Guji Chubanshe, 2005.
- Chlebda, Wojciech. *Elementy frazematyki. Wprowadzenie do frazeologii nadawcy*, WSP, 1991.
- Eberhard, Wolfram. *Symbole chińskie. Słownik*, Universitas, 2007.
- Galewska, Karolina. *Thumaczenia chińskich nazw własnych w ujęciu kognitywnym*. „Onomastica”, nr 63, 2019, s. 263–278.
- He, Zhifei; Hoffman, Louwrens C.; Li, Hongjun; Li Ruolin; Li, Shaobo; Sun, Qun; Zeng, Weicai. *Rabbit Meat Production and Processing in China*. „Meat Science”, nr 145, 2018, s. 320–328.
- Jacoby, Marcin. *Idiomy chińskie chengyu z dzieła strategii walczących państw (zhanguo ce)*. „Azja-Pacyfik”, nr 20, 2017, s. 53–64.
- Kolberg, Oskar. *Krakowskie, cz. I. Dzieła wszystkie*, t. 5, Wrocław–Poznań, 1962b.
- Kolberg, Oskar. *Krakowskie, cz. III. Dzieła wszystkie*, t. 7. Wrocław–Poznań, 1962c.

- Kolberg, Oskar. *Krakowskie, cz. IV. Dzieła wszystkie*, t. 8. Wrocław–Poznań, 1962d.
- Kolberg, Oskar. *Kujawy, cz. I. Dzieła wszystkie*, t. 3. Wrocław–Poznań, 1962a.
- Komorowska, Ewa, Stanulewicz, Danuta. *Yellow in Polish and Russian: Associations, Prototypical References and Valuation*. „Lege Artis-Language Yesterday Today Tomorrow”, vol. 7, nr 2 spec., 2022, s. 172–191.
- Kowalczyk, Marta. *Geneza i obchód Wielkanocy w Polsce. Zarys problematyki*. „Studia Elbląskie”, nr 21, 2020, s. 273–293.
- Kowalska, Dorota. *Historia spożycia mięsa króliczego w Polsce*. „Wiadomości Zootechniczne”, nr 53, 2015, s. 45–49.
- Ligara, Bronisława. *Semantyka terminu w perspektywie porównawczej: koncept, pojęcie czy signifiê?*. „Poradnik Językowy”, nr 2(711), 2014, s. 7–21.
- Lin-Górecka, Wei Yun. *Transpacyficzna transcendencja. O tłumaczeniu Schulza na język chiński*. „Schulz/Forum”, nr 2, 2013, s. 113–118.
- Liu, Yuan. *中国神话与民间传说 Zhongguo shenhua yu minjian chuanshuo* [Chińskie legendy i opowieści ludowe], Beijing United Publishing Co., Ltd, 2015.
- Mao, Rui. *Recepcja twórczości Stanisława Lema w Chinach i (nie)przekładalność Cyberiady na język chiński*. „Studia Językoznawcze”, t. 21, 2022, s. 65–73.
- Mao, Yinhui i Sękowska, Elżbieta. *Lingwistyczne aspekty przekładów literatury na język chiński (ze szczególnym uwzględnieniem opowiadań Sławomira Mrożka)*. „Język Polski”, nr 99, 2013, s. 108–117.
- Pimpaneau, Jacques. *Chiny: kultura i tradycje*. Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2001.
- Polański, Kazimierz, red. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Ossolineum, 1999.
- Rak, Maciej. *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza*, Wydawnictwo «scriptum», 2007.
- Rodziński, Witold. *Historia Chin*. Wydawnictwo Ossolineum, 1992.
- Sarek, Katarzyna. *Symbolika nefrytu w języku i kulturze chińskiej*. Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2016.
- Sękowski, Jan. *Chińskojęzyczne nazwy Polski w wybranych źródłach z okresu Chin cesarskich*. „Przeгляд Orientalistyczny”, nr 3–4, 2018, s. 353–369.
- Spagińska-Pruszek, Agnieszka. „Komponent animalistyczny we frazeologizmach języka polskiego, rosyjskiego i chorwackiego (aspekt translatoryczny)”. *Słowo. Tekst. Czas V*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2001.
- Sroka-Grądział, Anna. *Z zagadnień chińskiej leksykografii*. „Gdańskie Studia Azji Wschodniej”, nr 13, 2018, s. 30–42.
- Świerżbieński, Romuald. *Wiara Słowian: z obrzędów, klechd, pieśni ludu, guseł, kronik i mowy słowiańskiej wskrzeszona*. Drukiem S. Olgerbranda Synów, 1880.
- Wang, Xiangzhi. *图解汉字起源 Tújiě hànzi qǐyuán* [Ilustrowany słownik etymologiczny chińskich znaków]. Peking University Press, 2009.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- Encyklopedia PWN*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/krolik;3927707.html> [8.01.2023].
- Kamińska, Anna. *Słowniczek frazeologizmów zapomnianych*, <http://sloowniczek.org/pl/word/782/ZAJA-CZEK> [4.01.2023].
- Li, Shizhen. *Bencao Gangmu* (本草綱目), analizowany w artykule fragment został zaczerpnięty z wersji elektronicznej książki: https://www.ee99.net/a/zhongyiguji/bencaogangmu/2012/0810/1609_18.html
- Muzeum Rzeźby im. Xawerego Dunikowskiego w Królikarni. Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, <http://www.krolikarnia.mnw.art.pl/o-krolikarni/> [26.12.2022].
- Słownik języka polskiego*, <https://sjp.pwn.pl> [19.10.2022].
- The Metropolitan Museum of Art, <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/42952> [26.12.2022].